

BİL 362 Mikroişlemciler: 8086 Çevirici Diline Giriş

Ahmet Burak Can

abc@hacettepe.edu.tr

Çalıştırılabilir Programlar

- 8086 mimarisinde iki tür çalıştırılabilir program vardır:
 - **.COM programı:** Kod, veri ve yığıtı içeren tek bir bölütten oluşur.
 - Küçük yardımcı program (“utility program”) veya yerleşik program (“resident program”) olarak kullanıma uygundur.
 - **.EXE programı:** Kod, veri ve yığıt için ayrı bölütlerden oluşur.
 - Daha ciddi ve büyük kapsamlı programlar için kullanıma uygundur.

Assembly Dilinin Temel Bileşenleri

- Sabitler ve ifadeler (“constants and expressions”)
- Açıklamalar (“comments”)
- Ayrılmış sözcükler (“reserved words”)
- Belirteçler (“identifiers”)
- Deyimler (“statements”)
- Anımsatıcılar (“mnemonics”) ve işlenenler (“operands”)
- Derleyici komutları (“directives”)

Tamsayı Sabitler

[{ + | - }] *rakamlar* [taban]

- İkili, onlu, onaltılı veya sekizli rakamlar
- Taban karakterleri:
 - h – onaltılı (“hexadecimal”)
 - d – onlu (“decimal”)
 - b – ikili (“binary”)
 - o – sekizli (“octal”)
 - r – kodlanmış gerçel (“encoded real”)
- Örnekler:
 - 30d, 6Ah, 42, 1101b
 - Harf ile başlayan onaltılının önüne “0” konur: 0A5h

Tamsayı İfadeler

- İşleçler ve öncelikleri:

Operator	Name	Precedence Level
()	parentheses	1
$+$, $-$	unary plus, minus	2
$*$, $/$	multiply, divide	3
MOD	modulus	3
$+$, $-$	add, subtract	4

- Örnekler:

Expression	Value
$16 / 5$	3
$-(3 + 4) * (6 - 1)$	-35
$-3 + 4 * 6 - 1$	20
$25 \text{ mod } 3$	1

Gerçek Sabitler

$[\{ + \mid - \}] \text{ tamsayı} . [\text{tamsayı}] [\text{üs}]$

- Örnekler:
 - 2.
 - +3.0
 - -44.2E + 05
 - 26.E5
- Kodlanmış gerçek (“encoded real”)
 - IEEE kayan-noktalı biçiminde, onaltılı tabanda ifade edilmiş gerçek sayıdır.
 - Örnek:
0011 1111 1000 0000 0000 0000 0000 0000 (ikili)
3 F 8 0 0 0 0 0 (kodlanmış gerçek)

➡ 3F800000r

Karakter ve Dizgi Sabitleri

- Karakterler tek veya çift tırnak içine alınır.
 - 'A', "x"
 - ASCII karakter = 1 bayt
- Dizgiler tek veya çift tırnak içine alınır.
 - "ABC"
 - 'xyz'
 - Her karakter 1 bayt yer tutar.

Açıklamalar (“Comments”)

- Kodun anlaşılmasını kolaylaştırmak için açıklamalar program satırları içine eklenmelidir.

- Tek-satır açıklamalar

- Noktalı virgül (“;”) ile başlar.

- Örnek: `ADD AX, BX ; AX = AX + BX`

- Çok-satır açıklamalar

- COMMENT bildirimini takip eden, programcının seçtiği bir karakterle devam eder ve yine programcının seçtiği aynı karakterle sona erer.

- Örnek: `COMMENT !` Bu satır açıklamadır.
Bu satır da açıklamadır !

Ayrılmış Sözcükler (“Reserved Words”)

- Komut anımsatıcılar (instruction mnemonics): İşlemci tarafından işletilir.
 - Örnek: MOV, ADD, ...
- Derleyici talimatları (“directives”): Derleyiciye bilgi sağlar.
 - Örnek: END, SEGMENT, ...
- Özellikler (“attributes”): İşlenenler için büyüklük ve kullanımı tanımlar.
 - Örnek: BYTE, WORD, ...
- İşleçler (“operators”): İfadelerin içinde kullanılır.
 - Örnek: FAR, SIZE, ...
- Öntanımlı semboller (“predefined symbols”): Programa bilgi döndürür.
 - Örnek: @data, @model, ...

Belirteçler (“Identifiers”)

- Referans etmek istediğiniz program öğeleri için kullanılır.
 - İsim (“name”)
 - Örnek: **COUNTER** DB 0
 - Etiket (“label”)
 - Örnek:
EKLE: ADD BL, 25
- 1-247 karakter (rakamlar dahil), büyük/küçük harfe duyarlı değil
- İçerebileceği karakterler:
 - Alfabetik karakterler : A...Z, a...z
 - Rakamlar (ilk karakter olamaz) : 0...9
 - Özel karakterler : Soru işareti (“?”), alt çizgi (“_”), dolar işareti (“\$”), salyangoz işareti (“@”), nokta işareti (“.” ilk karakter olamaz)

Deyimler (“Statements”)

- Komut anımsatıcılar (“instruction mnemonics”)
 - Derleyici makine koduna çevirir ve işletir.
 - Örnek: MOV, ADD, ...
- Talimatlar (“directives”)
 - Derleyiciye belirli bir işlemin yapılmasını bildirir; işletilmez.
 - Örnek: Veri tanımlama

Örnek:

	Belirteç	İşleç	İşlenen
Bildirim:	COUNT	DB	1
Komut:	L30:	MOV	AX, 0

Komutlar

- Assembler tarafından makine koduna derlenir.
- İşlemci tarafından koşturulur.
- *[label:] anımsatıcı işlenen(ler) [; açıklama]*
 - Etiket (“label”) -- seçimli
 - Anımsatıcı (“mnemonic”) -- zorunlu
 - İşlenen (“operand”) -- komuta bağlı olarak gerekli
 - Açıklama (“comment”) -- seçimli

Komut Anımsatıcılar ve İşlenenler

- Komut anımsatıcılar
 - Örnek: MOV, ADD, SUB, MUL, INC, DEC
- İşlenenler
 - Sabit (“constant”)
 - Sabit ifade (“constant expression”)
 - Yazmaç (“register”)
 - Bellek (veri etiketi – “data label”)

Komut Biçimleri: Örnekler

- İşlenen yoksa:
 - stc ; Elde ("Carry") bayrağını 1 yap
- Bir işlenen varsa:
 - inc eax ; yazmaç
 - inc myByte ; bellek
- İki işlenen varsa:
 - add ebx, ecx ; yazmaç, yazmaç
 - sub myByte, 25 ; bellek, sabit
 - add eax, 36 * 25 ; yazmaç, sabit ifade

Komut İşlenenleri

Örnek:

wordx DW 0	; wordx'i sözcük olarak tanımla
...	
mov cx, wordx	; wordx'in içeriğini cx yazmacına kopyala
mov cx, 25	; cx yazmacına 25 yaz
mov cx, bx	; bx yazmacının içeriğini cx yazmacına kopyala
mov cx, [bx]	; bx ile adreslenen bellek içeriğini cx yazmacına kopyala

Derleyici Talimatları (“Directives”) - 1

- Kaynak programın derlenmesi ve listelenmesi için deyimlerdir; sadece derleme sırasında iş görürler ve makine koduna çevrilmezler.
- Assembler tarafından tanınan ve yanıt verilen komutlardır.
 - Intel komut setinin bir parçası değildir.
 - Kodu ve veri alanlarını tanımlamak, bellek modelini seçmek, yordamları tanımlamak, vb. için kullanılır.
 - Büyük/küçük harfe duyarlı değildir.
- Farklı derleyiciler (“Assemblers”) farklı bildirimlere sahiptir.

Derleyici Talimatları (“Directives”) - 2

- En yaygın kullanılan derleyici talimatları:
 - **SEGMENT**: Bölüt tanımlamak için kullanılır.
 - **PROC**: Yordam tanımlamak için kullanılır.
 - **END**: Kodun sonunu belirtir.
 - ENDP yordam sonunu, ENDS ise bölüt sonunu belirtir.
 - **ASSUME**: Derleyiciye hangi bölütün hangi amaçla kullanılacağını belirtmek için kullanılır.
 - .EXE programlarında veri bölütünün adresi DS yazmacına atanmalıdır.

Basitleştirilmiş Bölüt Talimatları - 1

- Kod, yığıt ve veri bölütlerinin tanımlarını kolaylaştırmak için eklenmiştir.
- Öncelikle .MODEL talimatı ile kullanılacak bellek modeli seçilir.
 - Small (Kod: Tek , 64k; Veri: Tek, 64k)
 - Medium (Kod: Sınır yok; Veri: Tek, 64k)
 - Compact (Kod: Tek , 64k; Veri: Sınır yok)
 - Large (Kod: Sınır yok; Veri: Sınır yok)
 - Huge (Kod: Sınır yok; Veri: Sınır yok)
 - Huge içerisinde 64k'dan büyük değişkenler tanımlanabilir.

Derleyici Talimatları: Örnek

STACK SEGMENT

...

STACK ENDS

;-----

DATASEG SEGMENT

...

DATASEG ENDS

;-----

CODESEG SEGMENT

MAIN PROC FAR
 ASSUME SS:STACK, DS:DATASEG, CS:CODESEG
 MOV AX, DATASEG ; Veri bölütü DATASEG
 MOV DS, AX

... ; Komutlar

MAIN ENDP ; Yordam sonu
CODESEG ENDS ; Kod bölütü sonu
 END MAIN ; Program sonu

Basitleştirilmiş Bölüt Talimatları - 2

- Model belirlendikten sonra bölütler tanımlanır.
 - .STACK [büyüklük] : Yığıt
 - .DATA : Veri
 - .CODE : Kod
- Bölüt sonlarını belirtmeye gerek yoktur.
- ASSUME talimatı yazmaya gerek yoktur, kendisi eklenir.

Basitleştirilmiş Bölüt Talimatları: Örnek

```
.MODEL SMALL
.STACK 64                ; Yığıt bölümünü tanımla
.DATA                   ; Veri bölümünü tanımla
FLDD DW    215
FLDE DW    125
FLDF DW    ?
;-----
.CODE                  ; Kod bölümünü tanımla
MAIN      PROC      FAR
            MOV      AX, @data    ; Veri bölümünün adresini
            MOV      DS, AX       ; DS yazmacına koy

            MOV      AX, FLDD     ; AX yazmacına 0215 değerini koy
            ADD      AX, FLDE     ; AX'e 0125'i ekle
            MOV      FLDF, AX     ; Sonucu FLDF'de sakla

            MOV      AX, 4C00H    ; Komutların sonu
            INT      21H

MAIN      ENDP
            END      MAIN        ; Yordam sonu
                                   ; Program sonu
```

Ön-tanımlı Veri Tipleri (Tamsayı)

- BYTE, SBYTE
 - 8-bit işaretli ve işaretsiz tamsayı
- WORD, SWORD
 - 16-bit işaretli ve işaretsiz tamsayı
- DWORD, SDWORD
 - 32-bit işaretli ve işaretsiz tamsayı
- QWORD
 - 64-bit tamsayı
- TBYTE
 - 80-bit tamsayı

Ön-tanımlı Veri Tipleri (Gerçel Sayı)

- REAL4
 - 4-bayt IEEE kısa gerçel sayı
- REAL8
 - 8-bayt IEEE uzun gerçel sayı
- REAL10
 - 10-bayt IEEE genişletilmiş gerçel sayı

Veri Tanımlama İfadesi

- Veri tanımlama ifadesi, değişken için bellekte yer ayrılmasını sağlar.
- Sözdizim:

[isim] talimat ilklendirici [, ilklendirici] . . .

value1 DB 10

Veri Tanımlama: BYTE ve SBYTE

- 8-bit tamsayılar (veya çift karakterler) için yer açar

```
value1 DB 'A'           ; karakter sabit
value2 DB 0              ; en küçük isaretsiz bayt
value3 DB 255            ; en büyük isaretsiz bayt
value4 DB -128           ; en küçük isaretli bayt
value5 DB +127           ; en büyük isaretli bayt
value6 DB ?              ; ilklendirilmemiş bayt
```

Bayt Dizisi Tanımlama

```
list1 DB 10,20,30,40
list2 DB 10,20,30,40
      DB 50,60,70,80
      DB 81,82,83,84
list3 DB ?,32,41h,00100010b
list4 DB 0Ah,20h,'A',22h
```

Dizgi Tanımlama - 1

- Bir dizgi, karakterlerin dizisinden oluşur.
 - Genellikle “null” ile biter (“null-terminated”)
- Örnek:

```
str1 DB "Adinizi girin",0
str2 DB 'Hata: Program durduruluyor',0
str3 DB 'A','E','I','O','U'
greeting DB "BIL-220 icin yazilmis "
          DB "deneme programina hosgeldiniz.",0
```

Dizgi Tanımlama - 2

- Tek bir dizgiyi birden çok satırda tanımlamak için, her satırın sonuna virgöl (",") koyulur.

```
menu DB "Hesap Kontrol",0dh,0ah,0dh,0ah,  
    "1. Yeni hesap yarat",0dh,0ah,  
    "2. Mevcut hesabi ac",0dh,0ah,  
    "3. Hesaba kredi ver",0dh,0ah,  
    "4. Hesabi borclandır",0dh,0ah,  
    "5. Cikis",0dh,0ah,  
    "Secim> ",0
```

Dizgi Tanımlama - 3

- Satır sonu karakter dizisi:
 - 0Dh = carriage return
 - 0Ah = line feed

```
str1 DB "Adinizi girin: ",0Dh,0Ah
      DB "Adresinizi girin: ",0

newLine DB 0Dh,0Ah,0
```

DUP İşleci

- Bir dizi (“array”) veya dizgi (“string”) için yer açar.
- Sözdizimi:

sayaç DUP (değişken)

– *sayaç* ve *değişken* sabit veya sabit ifade olmalıdır.

```
var1 DB 20 DUP(0)           ; 20 bayt, hepsinin değeri sıfır
var2 DB 20 DUP(?)           ; 20 bayt, ilklendirilmemiş
var3 DB 4 DUP("STACK")      ; 20 bayt: "STACKSTACKSTACKSTACK"
var4 DB 10,3 DUP(0),20      ; 5 bayt
```

Veri Tanımlama: WORD ve SWORD

- 16-bit tamsayılar (veya çift karakterler) için yer açar.

```
word1    DW 65535                ; en büyük isaretsiz deger
word2    DW -32768               ; en küçük isaretli deger
word3    DW ?                   ; ilklendirilmemis, isaretsiz
word4    DW "AB"                ; çift karakter
myList   DW 1,2,3,4,5           ; sozcuk dizisi
array    DW 5 DUP(?)            ; ilklendirilmemis dizi
```

Veri Tanımlama: DWORD ve SDWORD

- 32-bit tamsayılar için yer açar.
 - Aşağıda verilen tanımlar MASM standardındadır.

```
val1 DWORD 12345678h           ; isaretsiz
val2 SDWORD -2147483648        ; isaretli
val3 DWORD 20 DUP(?)           ; isaretsiz dizi
val4 SDWORD -3,-2,-1,0,1       ; isaretli dizi
```


Veri Tanımlama: QWORD, TBYTE, Gerçel Sayı

- Dört-sözcük (“quadword”), on-bayt (“tenbyte”) ve gerçel sayılar için yer açar .
 - Aşağıda verilen tanımlar MASM standardındadır.

```
quad1 QWORD 1234567812345678h
val1 TBYTE 1000000000123456789Ah
rVal1 REAL4 -2.1
rVal2 REAL8 3.2E-260
rVal3 REAL10 4.6E+4096
ShortArray REAL4 20 DUP(0.0)
```

EQU Talimatı

- Bir sembolü tamsayı veya metin ifade olarak tanımlar.
 - Tekrar tanımlanamaz.

```
Count EQU 100
Mask EQU 01010001B
pressKey EQU <"Devam etmek için bir tusa basın...",0>
.data
prompt BYTE pressKey
X db count
```